

کاربرد نظریه‌های مدیریت آموزش باز و از دور

اینسانگ یانگ

ترجمه

عبدالملک سپاهیان

فاطمه شرزه‌ئی

دکتر محمود اکرامی

لیلا الماسی

سعید سیدی

حسین خاک‌نژاد

امروزه کتاب‌خوانی و علم‌آموزی، نه تنها یک وظیفه ملی، که یک واجب دینی است.^۱

مقام معظم رهبری

در عصر حاضر یکی از شاخصه‌های ارزیابی رشد، توسعه و پیشرفت فرهنگی هر کشوری میزان تولید کتاب، مطالعه و کتاب‌خوانی مردم آن مرز و بوم است. ایران اسلامی نیز از دیرباز تاکنون با داشتن تمدنی چندهزارساله و مراکز متعدد علمی، فرهنگی، کتابخانه‌های معتبر، علما و دانشمندان بزرگ با آثار ارزشمند تاریخی، سرآمد دولت‌ها و ملت‌های دیگر بوده و در عرصه فرهنگ و تمدن جهانی به‌سان خورشیدی تابناک همچنان می‌درخشد و با فرزندان نیک‌نهاد خویش هنرنمایی می‌کند. چه کسی است که در دنیا با دانشمندان فرزانه و نام‌آور ایرانی همچون ابوعلی سینا، ابوریحان بیرونی، فارابی، خوارزمی و ... همچنین شاعران برجسته‌ای نظیر فردوسی، سعدی، مولوی، حافظ و ... آشنا نباشد و در مقابل عظمت آنها سر تعظیم فرود نیاورد. تمامی این افتخارات ارزشمند، برگرفته از میزان عشق و علاقه فراوان ملت ما به فراگیری علم و دانش از طریق خواندن و مطالعه منابع و کتاب‌های گوناگون است. به شکرانه الهی، تاریخ و گذشته ما، همیشه درخشان و پر بار است. ولی اکنون در این زمینه در چه جایگاهی قرار داریم؟ آمار و ارقام ارائه‌شده از سوی مجامع و سازمان‌های فرهنگی در مورد سرانه مطالعه هر ایرانی، برایمان چندان امیدوارکننده نمی‌باشد.

کتاب، دروازه‌ای به سوی گستره دانش و معرفت است و کتاب خوب، یکی از بهترین ابزارهای کمال بشری است. همه دستاوردهای بشر در سراسر عمر جهان، تا آنجا که قابل کتابت بوده است، در میان دست‌نوشته‌هایی است که انسان‌ها پدید آورده و می‌آورند. در این مجموعه بی‌نظیر، تعالیم الهی، درس‌های پیامبران به بشر، و همچنین علوم مختلفی است که سعادت بشر بدون آگاهی از آنها امکان‌پذیر نیست. کسی که با دنیای زیبا و زندگی‌بخش کتاب ارتباط ندارد بی‌شک از مهم‌ترین دستاورد انسانی و نیز از بیشترین معارف الهی و بشری محروم است. با این دیدگاه، به‌روشنی می‌توان ارزش و مفهوم رمزی عمیق در این حقیقت تاریخی را دریافت که اولین خطاب خداوند متعال به پیامبر گرامی اسلام (ص) این است که «بخوان!» و در اولین

۱. پیام مقام معظم رهبری به مناسبت آغاز هفته کتاب ۷۲/۱۰/۴

سوره‌ای که بر آن فرستاده عظیم‌الشان خداوند، فرود آمده، نام «قلم» به تجلیل یاد شده‌است: «إِقْرَأْ وَ رَبُّكَ الْأَكْرَمُ. الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ» در اهمیت عنصر کتاب برای تکامل جامعه انسانی، همین بس که تمامی ادیان آسمانی و رجال بزرگ تاریخ بشری، از طریق کتاب جاودانه مانده‌اند.

دانشگاه پیام‌نور با گستره جغرافیایی ایران‌شمول خود با هدف آموزش برای همه، همه‌جا و همه‌وقت، به‌عنوان دانشگاهی کتاب‌محور در نظام آموزش عالی کشورمان، افتخار دارد جایگاه اندیشه‌سازی و خردورزی بخش عظیمی از جوانان جویای علم این مرز و بوم باشد. تلاش فراوانی در ایام طولانی فعالیت این دانشگاه انجام پذیرفته تا با بهره‌گیری از تجربه‌های گرانقدر استادان و صاحب‌نظران برجسته کشورمان، کتاب‌ها و منابع آموزشی درسی شاخص و خودآموز تولید شود. در آینده هم، این مهم با هدف ارتقای سطح علمی، روزآمدی و توجه بیشتر به نیازهای مخاطبان دانشگاه پیام‌نور با جدیت ادامه خواهد داشت. به‌طور قطع استفاده از نظرات استادان، صاحب‌نظران و دانشجویان محترم، ما را در انجام این وظیفه مهم و خطیر یاری‌رسان خواهد بود. پیشاپیش از تمامی عزیزانی که با نقد، تصحیح و پیشنهادهای خود ما را در انجام این وظیفه خطیر یاری می‌رسانند، سپاسگزاری می‌نماییم. لازم است از تمامی اندیشمندانی که تاکنون دانشگاه پیام‌نور را منزلگاه اندیشه‌سازی خود دانسته و ما را در تولید کتاب و محتوای آموزشی درسی یاری نموده‌اند، صمیمانه قدردانی گردد. موفقیت و بهروزی تمامی دانشجویان و دانش‌پژوهان عزیز آرزوی همیشگی ما است.

دانشگاه پیام‌نور

فهرست مطالب

پیشگفتار	یازده
مقدمه	پانزده
فصل اول: آشنایی با نظریه‌های آموزش باز و از دور (ODE)	۱
هدف کلی	۱
هدف‌های یادگیری	۱
آموزش باز و از دور در یک بافت تاریخی	۲
نظریه‌های آموزش باز و از دور	۵
نظریه‌های بنیادی (مبانی نظری)	۶
نظریه‌های نوظهور	۷
نظریه‌های مؤثر در آموزش باز و از دور	۹
ویژگی‌های کتاب	۱۰
خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل اول	۱۲
خودآزمایی تشریحی فصل اول	۱۳
منابع	۱۳
فصل دوم: مطالعه مستقل، فاصله تبادلی، گفتگوی هدایت‌شده و یادگیری بزرگسالان	۱۵
هدف کلی	۱۵
هدف‌های یادگیری	۱۵
مقدمه	۱۶
مطالعه مستقل	۱۶
فاصله تبادلی	۱۸
گفتگوی هدایت‌شده	۱۹
یادگیری بزرگسالان	۲۱

۲۲	کاربرد این نظریه‌ها در یادگیری باز و از دور امروز
۲۵	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دوم
۲۵	خودآزمایی تشریحی فصل دوم
۲۶	منابع
۲۹	فصل سوم: نظریه صنعتی‌سازی آموزش از دور
۲۹	هدف کلی
۲۹	هدف‌های یادگیری
۳۰	مقدمه
۳۲	خلاصه تئوری
۳۴	استفاده از فعالیت‌های مقدماتی، برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی
۳۵	پذیرش نظریه
۳۶	ارتباط نظریه در عصر تحول دیجیتال
۳۸	نتیجه‌گیری
۳۹	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل سوم
۴۰	خودآزمایی تشریحی فصل سوم
۴۰	منابع
۴۳	فصل چهارم: نظریه فاصله تبادلی
۴۳	هدف کلی
۴۳	هدف‌های یادگیری
۴۴	مقدمه
۴۴	نظریه فاصله تبادلی: تاریخ و تکامل
۴۸	نقدهای نظریه
۴۹	ادامه پالایش و تعیین کمیت متغیرهای کلیدی
۵۱	نتیجه‌گیری
۵۲	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل چهارم
۵۳	خودآزمایی تشریحی فصل چهارم
۵۳	منابع
۵۵	فصل پنجم: دسترسی باز
۵۵	هدف کلی
۵۵	هدف‌های یادگیری
۵۶	مقدمه
۵۷	تغییر در مفهوم دسترسی باز در آموزش باز و از دور
۵۹	جنبش‌های آموزش باز و پیامدهای آن برای آموزش باز و از دور
۶۰	منابع آموزشی باز به‌عنوان اساس آموزش باز و از دور

۶۲	موک‌ها به‌عنوان زمین بازی زنده برای آموزش باز و از دور
۶۳	نتیجه‌گیری
۶۴	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل پنجم
۶۵	خودآزمایی تشریحی فصل پنجم
۶۵	منابع
۶۷	فصل ششم: ارتباط‌گرایی و یادگیری شبکه‌ای
۶۷	هدف کلی
۶۷	هدف‌های یادگیری
۶۸	مقدمه
۶۸	رفتارگرایی
۶۹	شناخت‌گرایی
۷۰	ساختارگرایی
۷۰	مسائل و انتقادات در زمینه آموزش باز و از دور
۷۱	ارتباط‌گرایی و یادگیری شبکه‌ای
۷۲	معرفت‌شناسی
۷۲	یادگیری شبکه‌ای و تجربه‌های یادگیری
۷۳	ویژگی‌های اصلی
۷۴	کاربرد ارتباط‌گرایی در عمل و تحقیقات اخیر موک‌ها
۷۷	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل ششم
۷۸	خودآزمایی تشریحی فصل ششم
۷۸	منابع
۸۱	فصل هفتم: ساختار اجتماعی دانش در چارچوب اجتماع کاوشگر
۸۱	هدف کلی
۸۱	هدف‌های یادگیری
۸۲	مقدمه
۸۲	چارچوب اجتماع کاوشگر به‌عنوان الگویی برای ساختار اجتماعی دانش
۸۴	حضور شناختی
۸۶	حضور اجتماعی
۸۷	حضور آموزشی
۸۸	سایر حضورها
۸۸	پژوهش‌های انجام‌شده درباره چارچوب اجتماع کاوشگر
۹۰	نقدها و تحقیقات آینده
۹۱	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل هفتم
۹۲	خودآزمایی تشریحی فصل هفتم
۹۲	منابع

۹۵	فصل هشتم: توسعه فضا و زمان در آموزش الکترونیکی
۹۵	هدف کلی
۹۵	هدف‌های یادگیری
۹۶	مقدمه
۹۶	بررسی الگوی آموزش الکترونیکی توسعه‌یافته
۹۶	فضای توسعه‌یافته آموزشی
۹۷	فضای توسعه یافته یادگیری
۹۷	گفتگو و بازتاب
۹۸	محدودیت‌های مدل
۹۸	تحقیق در مورد توسعه زمان و فضای آموزشی در آموزش الکترونیکی
۹۸	شایستگی‌های یادگیرنده برخط
۹۹	درک معلمان از پداگوژی فناوری اطلاعات و ارتباطات
۱۰۰	موک‌ها و پداگوژی
۱۰۱	افزودن ابعاد زمان به مدل آموزش الکترونیکی
۱۰۴	نتیجه‌گیری افکار
۱۰۵	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل هشتم
۱۰۶	خودآزمایی تشریحی فصل هشتم
۱۰۶	منابع
۱۰۹	فصل نهم: پیوستار پداگوژی-آندراگوژی-هیوتاگوژی و محیط‌های یادگیری شخصی مبتنی بر فناوری
۱۰۹	هدف کلی
۱۰۹	هدف‌های یادگیری
۱۱۰	مقدمه
۱۱۱	هیوتاگوژی
۱۱۳	پیوستار (PAH) پداگوژی-آندراگوژی-هیوتاگوژی
۱۱۶	محیط‌های یادگیری شخصی (PLEs) مبتنی بر فناوری
۱۱۹	نتیجه‌گیری
۱۲۰	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل نهم
۱۲۱	خودآزمایی تشریحی فصل نهم
۱۲۲	منابع
۱۲۵	فصل دهم: تئوری طراحی آموزشی
۱۲۵	هدف کلی
۱۲۵	هدف‌های یادگیری
۱۲۶	تاریخچه
۱۲۷	فرضیات
۱۲۸	تئوری‌ها و مدل‌های طراحی آموزشی

۱۲۸	شیوه آموزشی، تحقیق و نظریه‌ها
۱۳۰	نظریه‌های یادگیری و آموزشی
۱۳۰	نظریه‌های توصیفی و تجویزی طراحی آموزشی
۱۳۰	مدل‌های طراحی آموزشی
۱۳۴	نتیجه‌گیری
۱۳۶	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دهم
۱۳۷	خودآزمایی تشریحی فصل دهم
۱۳۷	منابع
۱۳۹	فصل یازدهم: نظریه رسانه
۱۳۹	هدف کلی
۱۳۹	هدف‌های یادگیری
۱۴۰	تنظیم صحنه
۱۴۱	تاریخچه
۱۴۲	رسانه یا فناوری؟
۱۴۲	نظریه‌های رسانه‌ای
۱۴۲	جانشین‌سازی رسانه
۱۴۳	امکانات رسانه
۱۴۷	انتخاب رسانه
۱۴۹	چالش‌ها و رهنمودها در انتخاب رسانه
۱۵۱	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل یازدهم
۱۵۲	خودآزمایی تشریحی فصل یازدهم
۱۵۲	منابع
۱۵۵	فصل دوازدهم: نظریه‌های انگیزشی در آموزش باز و از دور
۱۵۵	هدف کلی
۱۵۵	هدف‌های یادگیری
۱۵۶	مقدمه
۱۵۷	نظریه‌های انگیزشی
۱۵۸	نظریه خودکارآمدی
۱۵۹	نظریه خودمختاری
۱۶۱	نظریه علاقمندی
۱۶۲	کاربرد نظریه‌های انگیزشی در آموزش باز و از دور
۱۶۴	راهنمایی‌هایی برای تحقیق‌های آتی
۱۶۵	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دوازدهم
۱۶۶	خودآزمایی تشریحی فصل دوازدهم
۱۶۶	منابع

۱۶۹	فصل سیزدهم: نتیجه‌گیری: ارتباط نظریه، تحقیق و روش آموزش باز و از دور
۱۶۹	هدف کلی
۱۶۹	هدف‌های یادگیری
۱۷۰	مقدمه
۱۷۱	رابطه بین تحقیق و نظریه در آموزش باز و از دور
۱۷۵	سه موضوع فوق‌العاده و مورد توجه برای محققان و دست‌اندرکاران آینده آموزش باز و از دور
۱۷۹	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل سیزدهم
۱۸۰	خودآزمایی تشریحی فصل سیزدهم
۱۸۰	منابع
۱۸۳	واژه‌نامه

پیشگفتار

در طبقه‌بندی سیستم‌ها، سلول‌ها ساده‌ترین نظام زنده به‌شمار می‌روند. پس از آن گیاه، حیوان، انسان به‌ترتیب از نظام‌های زنده و پیچیده تلقی می‌شوند. سازمان‌ها از جمله سازمان‌های آموزشی از پیچیده‌ترین نظام‌های اجتماعی هستند، مدیریت در سازمان‌های آموزشی از طریق سازمان یونسکو منشأ تحولات اساسی در جامعه بین‌الملل شده است. آموزش، یادگیری و سواد، هم‌زمان با تحولات خواسته و ناخواسته دچار تغییرات اساسی گردیده است. روزگاری نه چندان دور، فردی که توانایی خواندن و نوشتن زبان مادری را می‌داشت باسواد تلقی می‌گردید. یونسکو در اواخر قرن بیستم اضافه‌شدن توانایی استفاده از رایانه و یادگیری یک زبان خارجی را به مشخصه‌های یک فرد باسواد اضافه نمود. با این تعریف یونسکو از سواد، دیگر بسیاری از دانش‌آموختگان دانشگاهی در کشورها باسواد تلقی نگردیدند، زیرا دانش زبان خارجی بیشتر آن‌ها کم بود. از اوایل قرن بیست و یکم وظایف آموزش از انحصار دانشگاه‌ها و مراکز آموزش رسمی کشورها خارج گردید. نظریه‌های آموزش به سرعت به نظریه‌های یادگیری معطوف گردید. کتاب‌ها و منابع درسی، روش‌های تدریس، به کمک رسانه‌های دیجیتال، موقعیت اختصاصی خود را ازدست دادند. در دهه دوم قرن بیست و یکم با توسعه و گسترش شتابان ارتباطات برخط و نابرخط، تغییرات جدید در تعریف سواد ایجاد گردید. تنوع در تعریف سوادها پدیدار گشت. یونسکو این‌بار از سواد دوازده‌گانه پرده‌برداری می‌نماید، به‌گونه‌ای که دانش‌آموخته رشته‌ای در مقطع دکتری، به تنهایی فقط ۵ درصد باسواد و صاحب مهارت تلقی می‌شود.

این مهارت‌ها چنین برشمرده شده‌است: ۱. سواد عاطفی، ۲. سواد ارتباطی، ۳. سواد مالی، ۴. سواد رسانه‌ای، ۵. سواد تربیتی، ۶. سواد رایانه‌ای، ۷. سواد سلامتی، ۸. سواد نژادی و قومی، ۹. سواد بوم‌شناختی، ۱۰. سواد تحلیلی، ۱۱. سواد انرژی، ۱۲. سواد علمی.

در دهکده جهانی وقتی یادگیری این مهارت‌ها عمومیت یافت، به دنبال آن نظام آموزش کشورها هم به سرعت در جهت تأمین هدف‌های برشمرده و تحت تأثیر استانداردهای جدید، تغییرات جدید را کم و بیش اعمال می‌نماید. سیاست‌ها، حکومت‌ها و دولت‌ها، تفکراتی مانند «جهانی‌اندیشیدن و بومی عمل کردن» را موجب تعریف چهارم و جدید برای یونسکو در دهه دوم هزاره سوم قرار داده است. حالا ملاک باسوادی در فرد، «قدرت و توانایی ایجاد تغییر در فرد، دیگران، و محیط است.» امروزه در مدیریت آموزشی و علوم تربیتی عمق یادگیری را تغییر پایدار در رفتار تعریف می‌کنند. بنابراین هنگامی که سواد کسی موجب تغییر در زندگی‌اش نشود نمی‌توان او را باسواد دانست.

باید توجه داشت جامعه علمی کشور اگرچه نیم‌نگاهی دائمی به تغییرات روبه رشد تحولات روز جامعه بین‌الملل دارد، از سوی دیگر فراموش نمی‌نماید که خاستگاه اندیشه‌هایش مبنا و منشأ ملی و بلکه حیانی دارد، اگر انگیزه‌ها در جهت تقویت غرور و اعزاز ملی برانگیخته شود، نوع دوستی و رعایت حقوق دیگران در قالب رفتار درون و برون، و در یک کلام حقوق انسان و بشر همه در سایه حقوق الهی تعریف و تفسیر می‌شود، همچنان که ممکن است در جوامع دیگر به گونه دیگر عمل شود.

نوشتار حاضر برگرفته از کتاب ارزشمند «مدیریت آموزش باز و از دور و نظریه‌ها»^۱ی آقای اینسونگ جانگ^۱ می‌باشد و تلاشی است در جهت تحقق خواسته پیش‌گفته که در سیزده فصل پرورش یافته و فراروی علاقه‌مندان و پژوهشگران و دانشجویان محترم قرار گرفته است، اگرچه تلاش شده است تا به گونه خودآموز، ساده و خالی از ابهام و ابهام‌آنان چنان که معمول کتاب‌های یاددهی و یادگیری از دور است، باشد و این امر نوپردازی در انتخاب واژه‌های مناسب را دشوار می‌سازد. اصطلاحات مانند یادگیری نابریخت برای offline learning، یادگیری از دور برای open learning

نیاز به واژه‌نامه مستقل در پایان کتاب را ضروری نموده و امید است مورد استفاده و استقبال دانشجویان و خوانندگان محترم قرار گرفته و اشکالات و اصلاحات پیشنهادی در چاپ‌های بعدی از طرق متداول مورد توجه و بازنگری قرار گیرد. کتاب حاضر می‌تواند دستمایه دو واحد درسی مانند درس مدیریت آموزش باز و از دور و یا نظریه‌های برنامه درسی آموزش باز و از دور برای دانشجویان دوره‌های دکتری و دروس مرتبط در مقطع کارشناسی ارشد قرار گیرد. تهیه مجموعه حاضر بدون همکاری صمیمانه مدیر و همکاران بخش تدوین و انتشار کتب درسی دانشگاه پیام نور امکان‌پذیر نبوده است. ضمن تشکر و سپاس فراوان از تلاش همکاران، توفیقات روزافزون ایشان را از درگاه خداوندی مسئلت می‌نماییم.

دکتر محمود اکرامی

فاطمه شرزه‌ئی، عبدالملک سپاهیان

حسین خاک‌نژاد، سعید سیدی، لیلا الماسی

۱۴۰۰/۰۸/۲۰

مقدمه

اینسانگ یانگ^۱، دانشگاه بین‌المللی علوم مذهبی، میتاکا^۲، توکیو، ژاپن
اولاف زاوکی - ریچر^۳، دانشگاه اولدنبورگ^۴، اولدنبورگ، نیدرساخسن^۵، آلمان

توسعه سرمایه انسانی از طریق آموزش، برای پیشرفت اجتماعی و اقتصادی بسیار مهم است. اما علیرغم تلاش برای دستیابی به عدالت و فرصت یادگیری برای همه، محدودیت منابع و عدم دانش و مهارت لازم می‌تواند، توانایی دستگاه‌های دولتی و غیردولتی، مؤسسات و معلمان را برای فراهم کردن سطح مورد نیاز آموزش با روش‌های متعارف تحت الشعاع قرار دهد.

ارائه‌دهندگان کاملاً می‌دانند که ابزارهای انتقال برخط، باز و از دور نقش مهمی در تأمین آموزش رسمی و غیررسمی برای میلیون‌ها نفر که مایل به ارتقای مهارت‌ها، دانش و توانایی‌های خود هستند، دارند. این آموزش در هر زمان و هر مکان با سرعت دلخواه اتفاق می‌افتد، و بدین ترتیب یادگیری مادام‌العمر برای همه برنامه‌ها به واقعیت تبدیل می‌شود.

این کتاب به بررسی راه‌های توانمندسازی افراد، گروه‌ها و جوامع با استفاده از آموزش باز و ار دور می‌پردازد. به‌طوری‌که افراد از این طریق بتوانند دانش و مهارت‌های لازم برای زندگی و کار در قرن بیست‌ویکم را کسب کنند. فقر و نابرابری را کاهش دهند و

1. Insung Jung
2. Mitaka
3. Olaf Zawacki-Richter
4. Oldenburg
5. Niedersachsen

پیشرفت مستقل و پایدار را به وجود آورند. همچنین پاسخ‌گوی نیازهای اقتصاد دانش و جوامع باز در قرن بیست‌ویکم باشند.

مطالب این مجموعه برای کلیه سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان، مدیران، معلمان و مربیان، محققان و دانشجویانی که نقشی در به‌کارگیری شیوه‌های یادگیری باز، آموزش از دور و یادگیری الکترونیکی در یادگیری مادام‌العمر و غیررسمی دارند، طراحی شده است. همچنین در آموزش فنی و حرفه‌ای؛ آموزش عالی؛ کارآموزی و توسعه حرفه‌ای؛ برنامه‌های توسعه جامعه و کمک‌های بین‌المللی، قابل استفاده است و نیازهای آموزشی گروه‌های اقلیت، افراد ناتوان و سایر اقشار محروم را تأمین می‌کند.

یک مرور کلی و به‌روز از نظریه‌ها، موضوعات، مفاهیم اصلی و ادبیات کلیدی در یک زمینه خاص را با مطالعات موردی و مشاوره‌های عملی ترکیب می‌کنند که پاسخ‌گوی نیاز متخصصان و محققان باشد.

آنها از مواردی چون دسترسی و عدالت، یاددهی و یادگیری از دور، پشتیبانی و راهنمایی یادگیرنده، هزینه، فناوری، ارزیابی و تحلیل یادگیری، تضمین کیفیت و ارزشیابی نتایج، پیامدها و تأثیرات، عوامل فرهنگی، روش‌های یادگیری و بانکداری اعتباری، اعتباربخشی، رهبری، مدیریت، سیاست‌گذاری و توسعه حرفه‌ای جهت تجدید و تغییر سازمان سخن می‌گویند.

فصل اول

آشنایی با نظریه‌های آموزش باز و از دور (ODE)^۱

اینسانگ یانگ

کلیدواژه‌ها: تاریخچه، ODE، آموزش باز و از دور، نظریه ODE و نظریه آموزش باز و از دور

هدف کلی

آشنایی با تاریخچه، مبانی نظری، نظریه‌های مؤثر و شکل گرفته از آموزش باز و از دور

هدف‌های یادگیری

- دانشجویان پس از مطالعه این فصل باید بتوانند:
۱. آموزش باز و از دور (ODE) را تعریف کنند.
 ۲. سیر تکاملی آموزش باز و از دور را بیان کنند.
 ۳. ویژگی‌های نظریه در علوم اجتماعی را بیان کنند.
 ۴. نظریه‌های بنیادی آموزش باز و از دور را نام ببرند و هرکدام را به اختصار توضیح دهند.
 ۵. منظور از نظریه‌های نوظهور از آموزش باز و از دور را بیان کنند و هرکدام را تشریح کنند.
 ۶. نظریه‌های مؤثر بر آموزش باز و از دور را نام برده و هرکدام را تبیین کنند.

آموزش باز و از دور در یک بافت تاریخی

آموزش باز و از دور (ODE) در طول تکامل و تاریخچه خود از چندین مرحله عبور کرده است؛ از آموزش مکاتبه‌ای گرفته تا استفاده از چاپ، رادیو و تلویزیون، استفاده از کنفرانس تلفنی، رایانه، چندرسانه‌ای‌ها و یادگیری برخط مانند موک‌ها^۱ (دوره‌های آزاد برخط انبوه). همان طور که از تعریف کلی آموزش باز و از دور مشخص است: «آموزش باز و از دور به انواع روش‌های یاددهی و یادگیری غیرسستی گفته می‌شود که در آن دانشجویان و آموزگاران ارتباط چهره به چهره کمی دارند یا دراصل ارتباطی ندارند، و ارتباط آن‌ها از نظر زمان و مکان جدا از یکدیگر است» (سوارت^۲، ۲۰۱۴). این روش‌های غیرسستی آموزش از نظر ماهیت و دامنه، پیچیده به نظر می‌رسند، زیرا شامل طیف گسترده‌ای از شیوه‌های یاددهی و یادگیری غیرسستی می‌شوند که در آن رسانه‌ها و فناوری‌های مختلف، واسطه‌ای برای آموزش می‌شوند. بنابراین، در این فصل تنها رویدادهای کلیدی، فناوری‌ها و افرادی که در جریان توسعه آموزش باز و از دور قرار داشته‌اند، برجسته می‌شوند تا پیشینه تاریخی مختصری برای کتاب ارائه شود.

شکل اولیه آموزش باز و از دور، یعنی آموزش مکاتبه‌ای در اوایل دهه ۱۸۰۰ در اروپا ظاهر شد. در سال ۱۸۳۳، در لوند^۳ سوئد یک دوره مکاتبه‌ای با عنوان لوندز وکوبلا^۴، تدریس خود را از طریق انتشار هفتگی «ترکیب آموزش از طریق پست» ارائه می‌داد (هولمبرگ^۵، ۱۹۹۵، ص ۴۷). در سال ۱۸۴۰ در انگلستان، برنامه‌ای سازمان‌یافته از آموزش مکاتبه‌ای توسط اسحاق پیتمن^۶ طراحی شد که از سیستم پستی کشور برای تدریس «نوشتن نامه‌های کوتاه» استفاده می‌شد.

دایره ادبی و علمی شاوتوکا^۷ در ایالات متحده آمریکا، در سال ۱۸۷۸ یک دوره چهارساله آموزش مکاتبه‌ای برای بزرگسالان برگزار کرد. در سال ۱۸۹۲، دانشگاه شیکاگو دوره‌های آموزش مکاتبه‌ای دانشگاهی را آغاز کرد و تبدیل به اولین دانشگاه سستی آمریکا شد که آموزش مکاتبه‌ای را ارائه می‌دهد (کتنور^۸، ۲۰۱۵). در سال ۱۹۳۸، شورای

1. Massive Open Online Course

2. Sewart

3. Lund

4. Lunds Weckoblad

5. Holmberg

6. Isaac Pitman

7. Chautauqua Literary and Scientific Circle

8. Kentnor

بین‌المللی آموزش مکاتبه‌ای در کشور کانادا به عنوان اولین انجمن جهانی آموزش مکاتبه‌ای مؤسسات، مربیان و محققان تأسیس شد و در سال ۱۹۸۲، نام خود را به شورای بین‌المللی آموزش از راه دور و باز (ICDE)^۱ تغییر داد تا منعکس کننده تحولات آموزش باز و از دور مانند ادغام فناوری‌های جدید با مفهوم بازبودن آموزش باشد.

در اوایل دهه ۱۹۹۰، رادیو و تلویزیون ابزاری نو و مناسب برای دستیابی بیشتر فراگیران به ODE بود. در ایالات متحده آمریکا، از زمانی که دانشگاه ویسکانسین^۲ اولین برنامه ایستگاه رادیویی دارای مجوز خود را راه انداخت، ۱۷۶ مؤسسه آموزشی مجوز لازم برای پخش آموزش برنامه‌های خود را کسب کردند (کتنور، ۲۰۱۵، ص ۲۴).

رادیو در اروپا و آمریکای لاتین، بیشتر از ایالات متحده به عنوان یک ابزار پخش ارزان قیمت مورد استفاده قرار می‌گرفت و تعداد زیادی مخاطب را هدف قرار می‌داد. تلویزیون در سال ۱۹۲۷ وارد عرصه عمومی شد و در سال ۱۹۳۴ توسط دانشگاه آیووا^۳ در آموزش و پرورش معرفی شد (برای جزئیات بیشتر، به مور و کرسلی^۴، ۲۰۱۲ مراجعه کنید). پخش آموزشی تلویزیون از سال ۱۹۵۰ تا اوایل دهه ۱۹۷۰ (قبل از تأسیس دانشگاه‌های باز در اروپا و به‌ویژه در آسیا) به‌طور عمده توسط معلمان در کلاس به عنوان یک رسانه دیداری مکمل استفاده می‌شد و در خانه برای کودکان و خانواده‌ها به عنوان برنامه‌های آموزشی، نه برای آموزش باز و از دور استفاده می‌شد.

هولمبرگ (۱۹۹۵، ۲۰۰۶) مطرح می‌کند که تا حدود سال ۱۹۷۰، هیچ تغییر اساسی در آموزش باز و از دور مشاهده نشده، حتی اگر از رسانه‌ها و روش‌های متعدد و پیشرفته‌ای در آموزش باز و از دور استفاده شده باشد.

در اواخر دهه ۱۹۶۰ تا سال ۱۹۸۰، گسترش آموزش باز و از دور در سطح جهان، بیشتر در آموزش عالی به‌عنوان شکلی از دانشگاه باز مشاهده شد. این گسترش در بسیاری از کشورها ناشی از تجارب کسب‌شده در زمینه آموزش مکاتبه‌ای، استفاده از رادیو و تلویزیون در آموزش و افزایش تقاضای اجتماعی برای آموزش عالی بود.

1. International Council for Open and Distance Education

2. University of Wisconsin

3. University of Iowa

4. Kearsley

تأسیس دانشگاه باز انگلستان^۱ در سال ۱۹۶۹ تحول اساسی در آموزش باز و از دور در سراسر جهان به وجود آورد.

در اروپا دانشگاه ملی آموزش از دور اسپانیا^۲ در سال ۱۹۷۲، دانشگاه فرن در هاگن^۳ آلمان در سال ۱۹۷۴، دانشگاه آنادولو ترکیه^۴ در سال ۱۹۸۲، دانشگاه باز هلند در سال ۱۹۸۴ و دانشگاه آلبرتا^۵ پرتغال در سال ۱۹۸۸ تأسیس شدند.

در آسیا دانشگاه ملی باز کره در سال ۱۹۷۲، دانشگاه باز علامه اقبال پاکستان در سال ۱۹۷۴، دانشگاه باز سوختای تاماتیرات^۶ تایلند در سال ۱۹۷۸، دانشگاه باز چین در سال ۱۹۷۹، دانشگاه توریوکا^۷ اندونزی در سال ۱۹۸۴، دانشگاه باز ایندیرا گاندی^۸ هند در سال ۱۹۸۵، دانشگاه پیام‌نور ایران در سال ۱۹۸۷ و دانشگاه باز هنگ‌کنگ در سال ۱۹۸۹ تأسیس شدند.

در آفریقا نیز دانشگاه آفریقای جنوبی در سال ۱۹۴۸ به عنوان قدیمی‌ترین دانشگاه تدریس از راه دور در جهان تأسیس شد. دانشگاه‌های باز آفریقا بعداً با سایر مناطق مورد مقایسه قرار گرفتند: دانشگاه باز تانزانیا در سال ۱۹۹۲، دانشگاه باز زیمبابوه در سال ۱۹۹۹، دانشگاه ملی باز نیجریه در سال ۲۰۰۲، دانشگاه باز سودان در سال ۲۰۰۲، دانشگاه باز آفریقای غربی در غنا در سال ۲۰۱۱ و دانشگاه باز موریس^۹ در سال ۲۰۱۲ از جمله این دانشگاه‌ها در آفریقا بودند. در سطح متوسطه نیز، دبیرستان آموزش مکاتبه‌ای کره در سال ۱۹۷۹، مدرسه ملی باز هند در سال ۱۹۸۹ از جمله این موارد بودند. پس از آن مدارس بیشتری با این شیوه آموزشی تأسیس شدند.

اکثر این مؤسسات، دولتی هستند و توسط دولت پشتیبانی می‌شوند. در حالی که مؤسسات آموزش باز و از دور مایل به استفاده از فناوری‌های جدیدتری از جمله کنفرانس‌های ویدئویی تعاملی، اینترنت و دستگاه‌های تلفن همراه هستند، اما اکثر آن‌ها هنوز هم از رسانه‌های سنتی مانند چاپ، مکاتبات پستی، رادیو و تلویزیون و کاست‌های صوتی و تصویری در ترکیب با جلسات چهره به چهره استفاده می‌کنند.

1. UK Open University
 2. National University of Distance Education in Spain
 3. FernUniversität in Hagen
 4. Anadolu University, Turkey
 5. Universidade Alberta
 6. Sukhothai Thammathirath
 7. Universitas Terbuka
 8. Indira Gandhi
 9. Open University of Mauritius

اینها اغلب ارزان‌ترین و محتمل‌ترین گزینه‌ها به‌ویژه برای مؤسسات مستقر در کشورهای در حال توسعه هستند.

در دهه ۱۹۹۰، آموزش باز و از دور با ظهور سریع و استفاده گسترده از اینترنت، حتی باوجود اینکه در دهه ۱۹۸۰ آموزش‌های اولیه مبتنی بر رایانه و دوره‌های برخط معرفی شده بودند، متحول شد. فناوری‌های شبکه‌ای با صرفه اقتصادی در دسترس قرار گرفتند، و بسیاری از دانشگاه‌ها و دوره‌های باز و از دور به‌صورت مستقل انواع جدیدی از خدمات برخط را ارائه دادند و دانشگاه‌ها و مدارس مجازی (یا برخط) را ایجاد کردند. مراکز اولیه ارائه‌دهنده آموزش برخط عبارت‌اند از: دانشگاه فونیکس^۱ (۱۹۸۹)، شرکت دبیرستان مجازی (۱۹۹۶)، و دانشگاه دولتی غربی (۱۹۹۷) در ایالات متحده، دانشگاه عبدالرزاق در مالزی^۲ (۱۹۹۷)، دانشگاه مجازی پاکستان (۲۰۰۲) و بیش از ۲۰ دانشگاه مجازی در کره جنوبی که از سال ۲۰۰۱ تأسیس شده‌اند.

موک‌ها (MOOCs) برای اولین بار در سال ۲۰۰۸ معرفی شدند و از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۲ عناوین و مقالاتی در نشریات بین‌المللی به خود اختصاص دادند. آن‌ها مطمئناً علاقه عمومی به آموزش باز و از دور را به‌عنوان یک روش جدید برای کاهش هزینه‌ها و گسترش دسترسی به آموزش عالی مطرح کردند. امروزه، ما شاهد رشد موک‌ها و کاربران آن‌ها در سراسر جهان هستیم. حتی اگر بسیاری ادعا کنند که عملکرد واقعی موک‌ها با هدف اصلی آن‌ها یعنی ایجاد تحول و دموکراسی در آموزش، متناقض است (یانگ، ۲۰۱۶، لیتل جان و هود^۳، ۲۰۱۸).

با توسعه آموزش باز و از دور، نظریه‌ها و مدل‌های مختلفی برای درک و توضیح جوانب و شیوه‌های مختلف آن به‌وجود آمد.

نظریه‌های آموزش باز و از دور

هوور و دانوان^۴ (۱۹۹۵، ص ۴۰) معتقدند که در علوم اجتماعی:

۱. نظریه‌ها الگوهایی برای تفسیر داده‌ها ارائه می‌دهند.

1. Phoenix

2. Universiti Tun Abdul Razak (UNITAR)

3. Littlejohn & Hood

4. Hoover and Donovan

۲. نظریه یک مطالعه را با مطالعات دیگر پیوند می‌دهد.
 ۳. نظریه‌ها چارچوب‌هایی را ارائه می‌دهند که در آن‌ها مفاهیم و متغیرها اهمیت ویژه‌ای کسب می‌کنند.
 ۴. نظریه تفسیر یافته‌ها را برای سایر نظریه‌پردازان، محققان و دست‌اندرکاران امکان پذیر می‌کند.
- همان‌طور که گفته شد، نظریه آموزش باز و از دور به ما در سازمان دهی، خلاصه، تفسیر و توسعه سؤالات تحقیق و انجام مطالعات تجربی موردنیاز در رشته های مختلف علمی کمک می‌کند. همچنین در توصیف راهکارهای بهینه و پیش‌بینی‌های آینده آموزش باز و از دور ما را راهنمایی می‌کند.

نظریه‌های بنیادی (مبانی نظری)

- حتی اگر یک پایه علمی ضعیف در مبانی نظری آموزش باز و از دور به عنوان یک مشکل در ادبیات قبلی وجود داشته باشد (گریسون^۱، ۲۰۰۰)، نظریه‌های بنیادین زیر در درک و پیشرفت این حوزه بسیار مفید بوده‌اند.
- نظریه خودمختاری و استقلال بین دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ توسعه یافت و در دهه ۱۹۸۰ به همراه نظریه یادگیری بزرگسالان بسط و تشریح شد (نولز^۲، ۱۹۸۴). ودمایر^۳، در سال ۱۹۷۷ آموزش باز و از دور را با تمرکز بر خودمختاری یادگیرنده و مطالعه از دور توضیح می‌دهد. برای ارتقاء استقلال و انگیزه یادگیرنده در آموزش باز و از دور، هولمبرگ بر گفتگوی هدایت‌شده بین دانش‌آموز و معلم از طریق مطالب آموزشی تأکید دارد.
 - نظریه آموزش و یادگیری صنعتی‌شده پیترز^۴ (۱۹۸۳) بر بافت اقتصادی - اجتماعی آموزش باز و از دور متمرکز است و این رشته را به عنوان شکلی صنعتی از یاددهی و یادگیری مشاهده می‌کند. این نظریه، تقسیم کار در توسعه و ارائه مواد و استفاده از روش‌های تولید مؤثر و استاندارد در آموزش باز و از دور را مطرح می‌کند.